

Бжежински: Ближи се крај доминације Запада

НЕДЕЉА, 18 ЈУЛ 2010 00:25 ПОЛИТУКА, ПОЉСКА ПРЕВОД:РАЈКО ДОСКОВИЋ

Велики део политички пробуђеног света негативно оцењује

улогу Запада због колонијализма, империјализма и експлоатације као суштинских компоненти историјских ликова који преовлађују у свету

Збигњев Бжежински је истакнути амерички политиколог и државни функционер, аутор глобалне стратегије антикомунизма, теорије технотроне ере и концепције америчке хегемоније новог типа. Од 1977. до 1981. године био је у тиму председника Џимија Картера и сматрао се апологетом политике „јастребова“. Главни политички догађаји у време његовог службовања били су нормализација односа са Кином, потписивање Споразума СТАРТ 2, губитак Ирана, почетак демократских реформи у Источној Европи, акцентовање људских

права у спољној политици САД и војна подршка авганистанским муџахединима.

Данас је Бжежински консултант Центра за стратешка и међународна истраживања (Center for Strategic and International Studies) и професор америчке спољне политике у Школи савремених међународних истраживања Пола Нитцеа (School of Area and International Studies) при Универзитету Џон Хопкинс у Вашингтону. Такође је члан савета директора Националне подршке демократији (National Endowment for Democracy) и члан организације Фридом Хаус-а.

Да ли садашња криза мења свет?

"Несумњиво. Живимо у веку када се мења нешто принципијелно.

У овом веку или у овој години?

"У једној години не. Али у овом веку - свакако. Важно је да се ближи крају доминација Запада у свету, која траје 500-600 година. Сада се свет у политичком смислу пробудио. Већина човечанства није се занимала нити интересовала за политику све до Француске револуције, која је пробудила политичке фигуре и национална осећања у Европи. Потом се то проширило практично на цео свет, који је у последњих пола века постао политички свестан. Та свест је веома разнолика и све активнија, у све већој мери она настаје из фрустрације, несигурности, незадовољства, осећања неправде. Та негативна осећања усмерена су углавном према Западу, нарочито према Америци, која је умногоме била савест света, да би током последње деценије постала објекат опште мржње. То је веома опасно: ако би сада Америка изгубила водећу улогу у свету, ни једна држава не би могла да заузме њено место. Када сам радио у Белој кући, највећа опасност претила је од започињања нуклеарног рата. Ми смо то свакодневно имали на уму. У року од 28 минута могла се развити криза, која би за само шест сати усмртила између 80 и 120 милиона људи.

За почетак.

"У току једног дана! Сада такве опасности нема. Али постоји несигурност у стабилност света, однос политичких снага и улогу Запада. Велики део тог политички пробуженог света негативно оцењује улогу Запада. Колонијализам, империјализам, експлоатација – то су суштинске компоненте историјских ликова који преовлађују у свету.

Тај процес нараста још од 60-их година.

"Деколонијација је грађена у значајној мери на растућој мржњи према „белом човеку“. Међутим, ширење те мржње било је ограничено јер је однос снага био у корист Запада. Сада се то мења. Удео Запада у светском БДП се радикално смањује. Мења се културни и војни баланс.

Хоћемо ли ми доживети домену тих улога?

"Војна равнотежа се мења најспорије. Војни буџет Америке већи је него свих других држава света заједно.

Како времена она то још може себи да дозволи?

"Супериорност је огромна и то ће трајати још дуго. Америци не прети ни један крупнији унутрашњи рат. Али јој притом прете ситни ратови, који су веома скупи у финансијском и моралном погледу. То слаби Америку и мења ситуацију. То је еволуција, историјски процес.

Како ће се одвијати тај процес?

"Много зависи од тога хоће ли Обама успети да промени улогу Америке у свету и хоће ли се Европска Унија и даље уједињавати или ће кренути у супротном правцу. Веома много зависи од тога хоће ли се Кина и даље развијати претходном динамиком, вредном дивљења. И хоће ли Индија, Индонезија и Бразил поновити кинеско чудо. Ми то, наравно, не знамо. Али је све могуће. Ми се налазимо на почетку некакве нове ере.

Какве ере?

"Ја нисам пророк. Бавим се тиме што илуструјем сценарије и одговарам на питање како би у таквој ситуацији требало да реагује Америка.

И, како би требало да реагује?

"Одобравам принципе политике Барака Обаме. Ако он успе да погура Америку у другом правцу у унутрашњој и спољној политици, она ће имати потенцијал који је неопходан за то да још неколико деценија настави да игра кључну улогу у свету. Али, ако то не успе, промене ће кренути убрзаном динамиком и оне могу бити заиста драматичне.

Нас, наравно, највише интересује будућност Европе. Овде је питање Русије кључно. Недавно сте у интервјуу „Рзецзпосполиту“ у оптимистичком духу говорили о променама које се тамо дешавају. Чарлс Купчан отворено позива да се Русија прими у НАТО. Да ли се то може сместити у главу?

"Што се Русије тиче, ја сам оптимиста, пошто сам песимиста у односу на саму Русију.

А то значи?

"Песимиста сам у погледу тога да ће Русија успети да досегне своје претходне империјалне циљеве. Русија сада нема такав потенцијал. То постаје очигледно када гледате на економску, демографску и научну статистику, да не говорим о геополитичком окружењу. На истоку и на југу Русије појављују се снажне пренасељене азијске државе. Русија нема избора. Она мора да иде на страну Запада. А и у интересу Запада је да она крене у том правцу.

И да уђе у НАТО?

"Ту се поставља питање шта је значајније, присуство Русије у НАТО, односно фактичко уништење Алијансе, или постепено јачање веза Русије са НАТО, што га може појачати, а да се ништа притом не поквари.

Шта имате у виду када говорите о уништењу Алијансе?

"НАТО је савез са широком војном сарадњом. Све земље чланице имају међусобни приступ војним плановима сваке од њих. Да ли би Русија пристала да амерички официри седе у Москви и разгледају њене планове? Да ли би Америка пристала на такво присуство Руса у Бриселу или Вашингтону? То су непромишљене идеје.

А са Немачком то иде?

"Немци су били нокаутирани и уверени да су сами криви за своје стање. Русија још нема такав однос према стаљинизму. Али се то мења. Код младе генерације Руса појављује се схватање да би Русија требало да учини избор и да би тај избор требало да буде у корист Запада. Такав је историјски процес. Али на његове резултате требало би сачекати.

А ко ће их од нас дочекати?

"Многи. Мислим да ће у току 20-25 година тај процес променити поимање суштине Русије.

У последњем броју "Foreign Affairs", који је пре неколико година доживљаван као књига бајки, Ричард Росенкранс описује пројекат европско-америчког економског савеза по узору на Европску Унију. Да ли је то реално?

"У овом тренутку не. Али каква ће бити будућност Запада ако се то не догоди?

Каква?

"Наша супериорност, која слаби, може бити подржана једино дубљом, широм и динамичнијом сарадњом Европе и Америке. То би користило обема.

Може ли се тада појавити Евроамерика?

"Ми говоримо о друштвима која имају много заједничког: демократију, тржиште, хришћанство. Њихова блискост се може продубљивати ако у том правцу буду усмерени свесни политички потези. Оно што је успело Европи представља велико достигнуће иако има повода за жаљење што тај процес није кренуо даље и што је вероватно то уједно и последњи потез.

То је спорно питање. Неки сматрају да криза дезинтегрише ЕУ, други опет мисле супротно.

"Наредних 5-10 година ће бити, највероватније, време дезинтеграције. Али свесни смо да ће Европа покушати да промени тај вектор. То захтева напоре и вођство. У Америци такво вођство постоји.

Могућности председника су ограничене, али он може да прогура своје идеје. У Европи је ситуација сложенија, тамо нема изразитијег политичког вођства. Али, када Европљани схвате да се крећу у правцу дезинтеграције, они ће се почети супостављати томе.

Видите ли опасност да ће се Европа распасти, да ће евро пући и да ћемо се вратити у Европу бројних великих и малих држава?

"Мишљења сам да се то неће догодити. Али добро је што се данас говори о том ризику јер би се иначе нешто слично могло догодити. А то би било веома опасно. Нарочито ако би истовремено ослабила Америка јер у перспективи наредног историјског периода, односно у следећих 20-40 година, не видим земљу која би могла стабилизovati свет онако како је то чинила Америка. Криза Америке ће постати светска криза.

И како би изгледала таква криза?

"Потпуни хаос, конфликти, економска криза, свеприсутне игре на политичком или религиозном плану. У разним регионима света све би то било различито.

Неки говоре да се хаос већ појачава. Ка Палестини плове бродови „Флотиле Слободе“, има људских жртава, израелске власти одлучно осуђују ту акцију. Власти Турске такође одлучно осуђују реакцију Израела. Турска је прва земља НАТО која је ступила у тако оштар и отворен конфликт са Израелом. Руши ли се то архитектура НАТО?

"То је симптом болести Запада у односу на конфликт на Блиском Истоку, који не траје тек једну деценију. Такође се појачавају противречности између западног света и Израела, што је, наравно, опасно за Израел. Према томе, Израел би требало да буде опрезнији. Раније су пропустили неколико бродова у Газу. А овај брод је било могуће зауставити, рецимо, ако се блокирају његове елисе, а да се притом не доведу у опасност животи људи.

Зашто то Израел није урадио?

"Мислим да је ту све било лоше промишљено. Та акција је планирана са војног, а не са политичког аспекта. Могуће је да је то производ прекомерне оријентације у правцу решавања конфликта уз употребу силе, пошто у јеврејској заједници расте осећање опасности. То је разумљиво, али то не доприноси компромисима.

Ако је, како ви кажете, кључ за Блиски Исток у рукама Обама, онда је важно питање какво је његово поље за маневрисање. Ви сте некада писали у „Фореигн Аффферс“ о снази израелског лобија у Америци.

"Ради се не само о снази лобија него и о специфици. Јеврејско наслеђе у Америци у већини је либерално и демократско.

На последњим изборима око 70 одсто њих гласало је за Обаму. Притом политички и финансијски утицајна јеврејска елита је конзервативнија и заправо се идентификује више са израелским десничарима него са левичарима . То је суштина. Јеврејски лоби има велики политички утицај на Конгрес јер амерички политички живот се у значајној мери ослања на приватне донације. Мања група, као, на пример, Јермени, може захваљујући томе да добије већи политички утицај. Пољски лоби такође је некада имао снажан утицај, јер су у појединим државама биле веома снажне пољске групације које су се активно бавиле питањем независности Пољске. Сада је то прошлост и пољски лоби више не дозначава финансијска средства.

Обама је из Чикага – места највеће концентрације Пољака.

"Политички утицај сада нису гласови, већ паре у предизборној кампањи. Политика је скупа ствар. Али, без обзира на све, ако председник одлучи да крене у неком правцу, онда сама његова активност на Конгрес чини велики утицај.

Какву игру може сада да води Обама у вези са кризом око блокаде Газе?

"Питање Газе неће се решити ако се не реши проблем палестинске државе. Ту је просто неопходно мешање извана, односно из Америке. То значи да би требало понудити некакву формулу на основу које би се одвијао преговарачки процес. У принципу је реч о четири тачке. Прво, Палестинци би требало да одустану од права на повратак, исто као што се Немци нису могли вратити у Гдањск или Вроцлав.

Постоји још и демографски аспект: за четврт века у Израелу може бити више Арапа него Јевреја.

"То се може догодити већ за деценију. Међутим, било како било, Палестинци не могу да рачунају на право на повратак јер Израелци на то неће пристати. Друга тачка за Израелце је сложена: они би требало да схвате да стабилног мира и слоге неће бити ако не буде постојала престоница палестинске државе у источном Јерусалиму. То је симболично и визуелно питање: са сваког места палестинске западне обале реке Јордан виде се златне куполе џамије Скала. То је важан симбол арапског присуства у Јерусалиму, у коме још увек живи 300 хиљада Арапа. Треће, неопходна је размена територија како би се граница довела у склад са насељима. И, четврто, неопходна је демилитаризација палестинске територије и размештање војске САД или НАТО на обали Јордана.

Шта Обама може да учини у том правцу?

"Он може то питање да стави на дневни ред. Може, на пример, у Савету безбедности УН да огласи услове о којима сам говорио. Ти услови се разматрају у Америци. Европска Унија и најмање 95 одсто земаља света одмах ће их подржати.

То би значило започињање процеса помирења. На обе стране био би учињен морални притисак да се прихвате ти услови.

Зашто Обама то још није учинио?

"Зато што се он бави озбиљном унутрашњом кризом у Америци. То није само цурење нафте у Мексичком заливу. Целокупни амерички финансијски систем захтева реформе, буџетски систем и образовање такође. Обама добро осећа шта би Америка требало да чини у свету и држи тај правац, али, по свој прилици, од 12 сати рада он светским проблемима посвећује највише два.

Било би довољно када би дао важну изјаву.

"Овде је потребно много више: мобилизација и међународна координација.

Који су у тој новој ситуацији пољски интереси?

"Исти као и пре. Прво, што је могуће тешња веза са Европом. Варшава је заинтересована да Европа буде интегрисана и да се Пољска у њу укључи што је могуће снажније. То у првом реду захтева добре односе са Немачком пошто је она за Пољску представља врата у Европу. То је географска чињеница која се не сме игнорисати. На срећу, Пољска је не игнорише. Друго, принципијелно је важно да се одржавају савезнички односи са Америком. То је важно за Пољску и доприноси везама Америке са Европом. Осим тога, важно је створити нешто попут централноевропског лобија у ЕУ. Државе Централне Европе у Европској Унији имају исто гласова колико и Немачка. Организација такве коалиције под прећутним патронатом Пољске, без постављања себе за њеног шефа, у сарадњи са Румунијом, балтичким земљама, Мађарском и Чешком, унутар Европе би створило утицајну групу. Али тога још нема иако такве тенденције постоје.